

Het verband tussen kernovertuigingen, responseevaluatie en agressie

‘Een vergelijking tussen adolescenten met en zonder een licht verstandelijke
beperking’

Masterthesis

Universiteit Utrecht

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen

Masterprogramma Orthopedagogiek

L. (Lisa) Don – 3650456

Begeleider: MSc. K. H. J. (Kyung) van Lieshout

Tweede Beoordelaar: Dr. J. C. H. (Jolanda) Douma

Datum: 03.06.2015

Universiteit Utrecht

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterscriptie, ter afronding van mijn master orthopedagogiek aan de Universiteit van Utrecht. Het afgelopen jaar heb ik met veel enthousiasme gewerkt aan mijn masterthesis. Door het uitvoeren van mijn masteronderzoek heb ik mijn academische vaardigheden verder kunnen ontwikkelen.

In mijn masteronderzoek stonden kernovertuigingen, sociale informatieverwerking en agressie van adolescenten centraal. Dit onderzoek is uitgevoerd in samenwerking met de Vrije Universiteit van Amsterdam. Vanuit dit samenwerkingsverband is de mogelijkheid ontstaan om de sociale informatieverwerkingstest zelfstandig uit te voeren en daarnaast bij te dragen aan de ontwikkeling van deze test op de iPad.

Ten eerste wil ik alle adolescenten, ouders/verzorgers en docenten bedanken die hebben meegewerkt aan mijn onderzoek. Zonder hun deelname zou dit onderzoek niet realiseerbaar zijn geweest. Daarnaast wil ik mijn begeleider vanuit de Universiteit Utrecht, Kyung van Lieshout, bedanken voor de begeleiding en hulp gedurende het gehele traject. Daarnaast wil ik de tweede lezer, Jolanda Douma, bedanken voor haar feedback op mijn masterscriptie. Ook wil ik Maaike van Rest, Gerdien Woensdregt, Elmar Wiedemeijer en Cor Stoof van de Vrije Universiteit bedanken voor de begeleiding tijdens de uitvoering van mijn scriptie. Tenslotte wil ik mijn studiegenoten, in het bijzonder Ilonka Melessen, familie en vrienden bedanken voor hun hulp en feedback in deze leerzame periode.

Ik wens u allen veel leesplezier,

Utrecht, mei 2015

Samenvatting

Achtergrond: In de adolescentie blijken kernovertuigingen en sociale informatieverwerking een rol te spelen in de ontwikkeling van agressief gedrag. Dit onderzoek richtte zich daarom op het verband tussen vijandige kernovertuigingen, agressieve responseevaluatie en agressie, waarbij adolescenten met een gemiddeld IQ en een licht verstandelijke beperking (LVB) werden vergeleken. **Methode:** De steekproef was select en bestond uit 57 respondenten van 13-18 jaar oud. Hiervan hadden 8 respondenten een gemiddeld IQ (≥ 85) en 49 respondenten een LVB (IQ 50-85). Er werd gekeken of een agressieve responseevaluatie het verband tussen vijandige kernovertuigingen en agressie medieerden. Ook werd gekeken of kernovertuigingen, responseevaluatie en agressie significant verschilden tussen adolescenten met en zonder een LVB. **Resultaten:** Regressieanalyses wezen uit dat vijandige kernovertuigingen, enkel voor adolescenten met een LVB, een voorspeller van agressie zijn. Vijandige kernovertuigingen zijn daarnaast voor beide groepen een voorspeller van een agressieve responseevaluatie. Een agressieve responseevaluatie bleek een voorspeller van agressie bij adolescenten met een LVB. In beide groepen bleek agressieve responseevaluatie geen mediator in het verband tussen vijandige kernovertuigingen en agressie. Onafhankelijke *t*-toetsen wezen tenslotte geen verschil aan in deze variabelen tussen adolescenten met en zonder een LVB. **Conclusie:** Bij adolescenten met een gemiddeld IQ werd een verband gevonden tussen kernovertuigingen en responseevaluatie. Bij adolescenten met een LVB werd een verband gevonden tussen kernovertuigingen, responseevaluatie en agressie. In beide groepen werd geen mediatie-effect gevonden van responseevaluatie. Tenslotte werd geen verschil gevonden in kernovertuigingen, responseevaluatie en agressie tussen adolescenten met en zonder een LVB.

Sleutelwoorden: Kernovertuigingen, reponseevaluatie, agressie, LVB, gemiddeld IQ

Abstract

Background: Core beliefs and social information processing appear to contribute to the development of aggression. This study focused on the relation between core beliefs, response evaluation and aggression. Adolescents with an average IQ and a mild intellectual disability (MID) were compared. **Method:** The study included a nonprobability sample of 57 respondents, aged between 13-18. The sample included 8 respondents with an average IQ (≥ 85) and 49 respondents with a MID (IQ 50-85). This study focused on aggressive response evaluation as a mediator in the correlation between hostile core beliefs and aggression. A comparison was made between adolescents with and without a MID in core beliefs, response evaluation and aggression. **Results:** Regression analyzes showed that hostile core beliefs are a predictor of aggression, only for adolescents with a MID. For both groups, hostile core beliefs were a predictor of aggressive response evaluation. Aggressive response evaluation was a predictor of aggression, only for adolescents with a MID. The results showed no mediating effect of response evaluation in both groups. Independent *t*-tests showed no differences in the variables between both groups. **Conclusion:** Results showed a relation between core beliefs and response evaluation for adolescents with an average IQ. For adolescents with a MID a relation was found between core beliefs, response evaluation and aggression. The results showed no mediating effect of response evaluation. Finally, no significant difference was found in core beliefs, response evaluation and aggression between both groups.

Key words: Core beliefs, response evaluation, aggression, MID, average IQ

De Relatie tussen Vijandige Kernovertuigingen, Agressieve Responseevaluatie en Agressie bij Adolescenten van 13-18 jaar met en zonder een LVB

De kans op agressief gedrag neemt toe vanaf de vroege adolescentie en neemt vervolgens weer af vanaf de vroege volwassenheid (Valois, MacDonald, Bretous, Fischer, & Wanzer Drane, 2002). Er zijn echter adolescenten die dermate agressief gedrag vertonen dat er wordt gesproken van gedragsproblematiek (Van Es, 2011). Bovendien is agressie bij adolescenten met een licht verstandelijke beperking (LVB) één van de meest voorkomende probleemgedragingen (Benson & Brooks, 2008; Dekker, Koot, van der Ende, & Verhulst, 2002). Agressie kan worden omschreven als de intentie om anderen schade toe te brengen, waarbij de persoon waartegen het agressieve gedrag is gericht, gemotiveerd is dit gedrag te vermijden (Archer & Coyne, 2005; Shaffer, 2009). Omdat agressief gedrag, zowel bij adolescenten met als zonder een LVB, op de korte en lange termijn negatieve gevolgen heeft op de sociale, emotionele en fysieke gezondheid van de dader en het slachtoffer, is het van belang om onderzoek te doen naar factoren die van invloed zijn op agressie (Craig & Harel, 2004)

Er blijkt bijvoorbeeld er een verband te bestaan tussen vijandige kernovertuigingen, sociale informatieverwerking (SIV) en agressie (Bailey & Ostrov, 2008; Crick & Dodge, 1994; Dodge, 2006; Huesmann & Guerra, 1997; Ramirez & Andreu, 2006, Sukhodolsky & Ruchkin, 2004; Werner & Nixon, 2005). Vijandige kernovertuigingen kunnen worden omschreven als wantrouwende gedachten die iemand ten opzichte van zijn omgeving heeft en die vanzelf in iemand opkomen (Bartels, 2001). Kernovertuigingen ontstaan doordat kinderen vroege ervaringen omzetten in mentale schema's die in het vervolg hun gedrag reguleren en aansturen (Delfstra, 2011). Voornamelijk na de leeftijd van 8 jaar vormen kinderen steeds meer kernovertuigingen die van invloed zijn op agressie (Davis-Kean et al., 2008; Huesmann & Guerra, 1997). Wanneer adolescenten in een situatie terecht komen waarin zich een sociaal probleem voordoet, zoals een ruzie of onterechte beschuldiging, zullen adolescenten met een hoge mate van vijandige kernovertuigingen sneller agressie vertonen dan adolescenten zonder vijandige kernovertuigingen. Deze adolescenten hebben namelijk de overtuiging dat agressie een legitieme respons is, het gevoel van eigenwaarde verhoogt en niet leidt tot lijden van het slachtoffer (Slaby & Guerra, 1988). Uit ander onderzoek blijkt dat adolescenten die de overtuiging hebben dat agressie een legitieme respons is, agressie gemakkelijker als geschikte oplossing voor een sociaal probleem zien en daardoor meer agressie vertonen (Werner & Nixon, 2005; Zelli, Dodge, Lochman, & Laird, 1999).

Adolescenten met een LVB blijken meer moeite te hebben met het interpreteren van

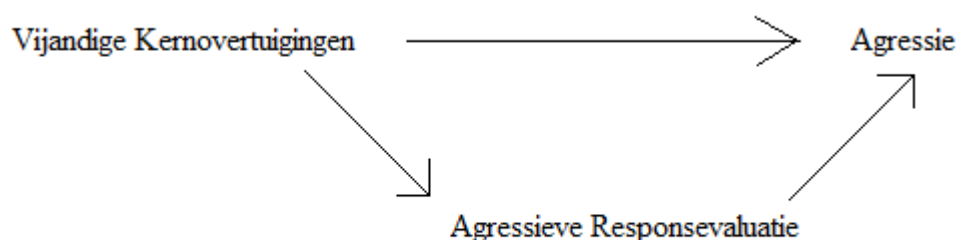
sociale informatie en beoordelen de intentie van anderen daardoor sneller als vijandig (Leffert, Siperstein, & Millikan, 2000; Gomez & Hazeldine, 1996). Het interpreteren van sociale informatie is onderdeel van SIV. Volgens het Sociale Informatieverwerkingsmodel van Crick en Dodge (1994) wordt sociale informatie tijdens een sociale situatie waargenomen en gedrag van anderen geïnterpreteerd. Vervolgens worden doelen gesteld en mogelijke oplossingen voor een probleem gegenereerd. Na evaluatie wordt een oplossing geselecteerd en uitgevoerd. Elke stap heeft invloed op de volgende stap en het verloop van deze processen hangt af van eerdere ervaringen en emoties. Zo zal gedrag van anderen als vijandig worden geïnterpreteerd wanneer het sociale probleem als vijandig wordt waargenomen.

In dit onderzoek zal worden gekeken naar responseevaluatie, waarin alle mogelijke oplossingen voor een sociaal probleem worden geëvalueerd. Wanneer een adolescent bijvoorbeeld wordt uitgescholden door een andere adolescent, kan hij zich bij alle oplossingen die hij op dat moment kan bedenken, afvragen: ‘in hoeverre past deze oplossing bij mij en in hoeverre los ik hiermee de situatie op?’. Adolescenten die agressie als een effectief middel beoordelen om sociale doelen te bereiken, positieve effecten van agressie verwachten en vertrouwen hebben in hun vermogen om agressief gedrag te vertonen, laten een hoge mate van agressie zien (Crick & Dodge, 1996).

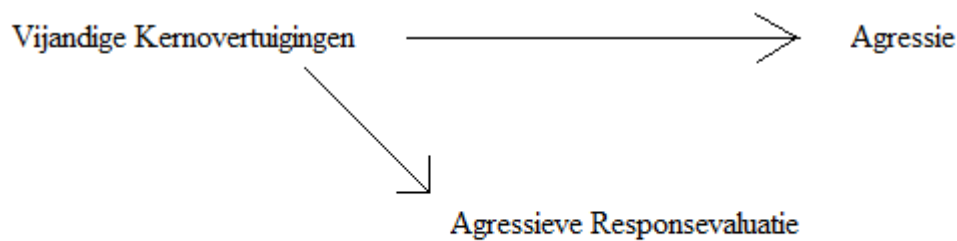
Onderzoekresultaten geven aan dat responseevaluatie een mediërende, ofwel tussenliggende factor is in de relatie tussen kernovertuigingen en agressie bij adolescenten met een gemiddeld IQ (Zelli et al., 1999; Van Nieuwenhuijzen et al., 2006). De kernovertuigingen die adolescenten over agressie hebben, zoals de overtuiging dat agressie een relatief eenvoudige en effectieve manier is om een ruzie op te lossen, hebben een effect op een positieve evaluatie van agressieve responsen (Arsenio & Lemerise, 2004; Dodge, Laird, Lochman, Zelli, & Conduct Problems Prevention Research Group, 2002; Lochman & Wells, 2002). Agressieve responseevaluatie kan vervolgens het agressieve gedrag van adolescenten verklaren (Arsenio & Lemerise, 2004; Crick en Dodge 1994). Uit ander onderzoek blijkt echter geen mediërend effect van responseevaluatie in het verband tussen sociale schema's en agressie bij adolescenten met een LVB. Responseevaluatie is geen relevante verklaarbare factor in agressie bij adolescenten met een LVB, mogelijk doordat voor responseevaluatie bepaalde intellectuele capaciteiten nodig zijn die adolescenten met een LVB niet voldoende bezitten (Van Nieuwenhuijzen et al., 2006).

Omdat tot op heden weinig onderzoek is gedaan naar de relaties tussen kernovertuigingen, SIV en gedragsproblemen bij adolescenten met en zonder een LVB (Porton, 2010), zullen deze relaties in het huidige onderzoek nader worden bekeken bij

adolescenten van 13-18 jaar oud. Op basis van bovenstaande literatuur zijn hypothesen opgesteld. Allereerst wordt onderzocht of er een effect is van kernovertuigingen op agressie. Omdat een vijandige houding en agressieve kernovertuigingen samenhangen met agressie, wordt verwacht dat een hogere mate van vijandige kernovertuigingen samenhangt met een hogere mate van agressie, zowel bij adolescenten met als zonder een LVB (Bailey & Ostrov, 2008). Vervolgens wordt onderzocht of er een effect is van kernovertuigingen op responseevaluatie. De hypothese is dat een hogere mate van vijandige kernovertuigingen samenhangt met een hogere mate van agressieve responseevaluatie, zowel bij adolescenten met als zonder een LVB (Werner & Nixon, 2005). Met behulp van de derde onderzoeksvraag wordt onderzocht of er een effect is van responseevaluatie op agressie. Omdat uit onderzoek een samenhang blijkt tussen SIV en agressie, wordt verwacht dat een hogere mate van agressieve responseevaluatie samenhangt met een hogere mate van agressie bij adolescenten met een gemiddeld IQ (Crick & Dodge, 1996). Bij adolescenten met een LVB wordt verwacht dat agressieve responseevaluatie niet samenhangt met agressie (Van Nieuwenhuijzen et al., 2006). In de volgende onderzoeksvraag wordt bekeken of er een mediërend effect is van responseevaluatie op de samenhang tussen vijandige kernovertuigingen en agressie. Verwacht wordt dat een hogere mate van vijandige kernovertuigingen de mate van agressie verhoogt en dat het effect verloopt via een hogere mate van agressieve responseevaluatie bij adolescenten zonder een LVB (Figuur 1; Zelli et al., 1996). Bij adolescenten met een LVB wordt geen mediërend effect van responseevaluatie op de samenhang tussen vijandige kernovertuigingen en agressie verwacht (Figuur 2; Van Nieuwenhuijzen et al., 2006). Tenslotte wordt bekeken of er een significant verschil is in vijandige kernovertuigingen tussen adolescenten met en zonder een LVB. Op basis van bovenstaande literatuur wordt verwacht dat er bij adolescenten met een LVB meer sprake is van vijandige kernovertuigingen, een agressieve responseevaluatie en agressie.

Figuur 1. Pijlenschema hypothesen bij adolescenten met een gemiddeld IQ

Figuur 2. Pijlenschema hypothesen bij adolescenten met een LVB

Methodie

Steekproef

De onderzoeksgroep bestaat uit adolescenten in de leeftijd van 13-18 jaar, die op basis van IQ zijn ingedeeld in een groep respondenten met een gemiddeld IQ of in een groep respondenten met een LVB. De respondenten met een LVB (IQ 50-85) zijn geselecteerd uit het speciaal voortgezet onderwijs in Nederland. De respondenten met een gemiddelde intelligentie ($IQ \geq 85$) zijn geselecteerd uit het reguliere voortgezet onderwijs. Binnen elke IQ-groep is getracht een afspiegeling van de populatie te maken door in zoveel mogelijk provincies in Nederland, zoveel mogelijk scholen en instellingen te benaderen. In totaal zijn 400 adolescenten benaderd, waarvan uiteindelijk 126 adolescenten toestemming hebben gegeven voor deelname aan het onderzoek. Doordat sprake is geweest van registratie- en software problemen, ontbraken vragenlijsten en gegevens van de respondenten. Na correctie van de missende data zijn analyses uitgevoerd over 57 respondenten, waarvan acht respondenten met een gemiddeld IQ en 49 respondenten met een LVB (tabel 1). De huidige steekproef is select, omdat slechts adolescenten hebben meegedaan die zelf toestemming hebben gegeven, en waarvan verzorgers toestemming hebben gegeven voor onderzoek. De steekproef is hierdoor niet geheel representatief voor Nederlandse adolescenten met en zonder een LVB.

Tabel 1

Kenmerken van de Steekproef (Gemiddelden, Standaarddeviaties (SD))

	Gem. IQ	LVB	Totaal
Aantal participanten	8	49	57
Aantal jongens	6	29	35
Aantal meisjes	2	20	22

Gem. leeftijd in jaren (<i>SD</i>)	13,75 (.71)	14,39 (1,24)	4,30 (1,20)

Noot. Gem.=gemiddeld(e); LVB=Licht Verstandelijke Beperking.

Procedure

Zowel de adolescenten als de ouders/verzorgers hebben toestemming gegeven middels een *informed consent* procedure. Daarnaast werd ouders/verzorgers en leerkrachten verzocht gedragsvragenlijsten in te vullen. De scholen en instellingen van de respondenten zijn bezocht, waarbij in een rustige ruimte de testbatterij werd afgenomen. De gemiddelde duur van een totale testafname was ongeveer drie uur. Om de betrouwbaarheid te vergroten, hebben de onderzoekers een training gevolgd voor de testafname en zijn handleidingen en testprotocollen gehanteerd.

Meetinstrumenten

Responseevaluatie. Responseevaluatie is gemeten door middel van ‘De sociale informatieverwerkingstest’ in de vorm van een applicatie op een iPad (SIVT; van Rest, van Nieuwenhuijzen, Vriens, Schuengel, & Matthys, 2015). Tijdens het onderdeel ‘responseevaluatie’ werden zes video’s getoond waarop jongeren op agressieve wijze een sociaal probleem oplossen. Vervolgens beantwoordde de adolescent per video op een vijf-punts Likertschaal (1 = (helemaal) niet goed, 5 = (heel) goed) de vragen: ‘*Als dit bij jou gebeurt: Kun jij dan ook zo doen als de jongen/het meisje? Dat kan ik ...*’, en ‘*Lost de jongen het daarmee goed op?*’ De ruwe scores op deze 12 items zijn opgeteld tot een totaalscore, waarbij een hogere score betekende dat de adolescent een agressieve respons eerder als een geschikte oplossing evalueerde. Omdat er nog onderzoek wordt gedaan naar de kwaliteit van de SIVT, zijn er nog geen gegevens bekend over de psychometrische kenmerken, betrouwbaarheid en validiteit van het meetinstrument.

Vijandige kernovertuigingen. Om vijandige kernovertuigingen te meten is geanalyseerd welke items van de schaal ‘Recalcitrantie’ van De Junior Nederlandse Persoonlijkheidsvragenlijst (NPV-J; Luteijn, Van Dijk, & Barelds, 2005) een construct vormden dat vijandigheid meet, waarbij de taal van de items is aangepast voor adolescenten met een LVB (Van Rest et al., 2015). Deze verkorte en aangepaste vragenlijst werd door de adolescent op de iPad ingevuld. De vragenlijst bestond uit 12 items, waarbij de adolescent kon kiezen uit een vier-punts Likertschaal (1 = niet, 4 = wel). Een voorbeelditem was: ‘*Ik denk dat mensen vaak liegen*’. Vijandige kernovertuigingen werden gemeten door de ruwe

scores op de items op te tellen. Een hogere totaalscore gaf meer aanwijzingen dat er sprake was van vijandige kernovertuigingen. De vragenlijst is betrouwbaar en valide voor de doelgroep (Van Rest et al., 2015). Met het programma SPSS is voor het huidige onderzoek de Cronbach's alpha van deze schaal berekend, welke .83 was. Dit betekent dat er sprake is van een hoge interne consistentie.

Agressie. Agressie werd gemeten met behulp van de ruwe scores op de schaal 'Agressie' van 'The Youth Self Report ([YSR], Verhulst, van der Ende, & Koot, 1997), 'The Teacher's Report Form' ([TRF], Verhulst, van der Ende, & Koot, 1997) en 'The Child Behavior Checklist ([CBCL], Verhulst, van der Ende, & Koot, 1996). De schaal 'Agressie' bestond uit 18 items bij de CBCL, 20 items bij de TRF en 17 items bij de YSR. De verzorger, leerkracht, of adolescent kon kiezen uit een drie-punts Likertschaal (0 = helemaal niet, 2 = duidelijk of vaak). Een voorbeelditem was: *'Maakt veel ruzie'*. Een hogere totaalscore op de schaal 'Agressief' van de drie vragenlijsten gaf meer aanwijzingen dat er sprake was van agressief gedrag. De Commissie Testaangelegenheden Nederland (COTAN) beoordeelde in 2013 de bovengenoemde drie instrumenten. De normen en betrouwbaarheid werden als onvoldoende beoordeeld, waardoor met voorzichtigheid moet worden omgegaan met de resultaten. Uit dezelfde beoordeling bleek dat de begrips- en criteriumvaliditeit voldoende waren (Egberink, Janssen, & Vermeulen, 2009-2014).

Intelligentieniveau. Als in de afgelopen 12 maanden IQ-gegevens waren verzameld door middel van de Wechsler Intelligence Scale for Children- III-NL ([WISC-III-NL], Kort et al., 2005) of de Wechsler Adult Intelligence Scale-IV-NL (bij 17 jarige adolescenten; [WAIS-IV-NL], Wechsler, 2012), werden die gebruikt. Anders werd wegens tijdgebrek een schatting van het IQ gemaakt door middel van de subtesten 'Woordenschat' (WS) en 'Blokpatronen' (BP) van de WISC-III-NL of WAIS-IV-NL, omdat uit onderzoek bleek dat deze subtesten een goede indicatie van het totaal IQ gaven (TIQ; Donders, 2001; Fergusson, Greenstein, McGuffin, & Soffer, 1999; Hrabok, Brooks, Fay-McClymont, & Sherman, 2014; Silverstein, 1970). De formule die is gebruikt om het TIQ te berekenen is ((Blokpatronen + Woordenschat) x3) +40 (Hrabok et al., 2014; Sattler, 2001; Tellegen & Briggs, 1967).

In 2013 beoordeelde de COTAN de normen, betrouwbaarheid en begripsvaliditeit van de WISC-III-NL als voldoende. De criteriumvaliditeit werd als onvoldoende beoordeeld, omdat hiernaar te weinig onderzoek is gedaan (Egberink et al., 2009-2014). De betrouwbaarheid van de WAIS-IV-NL werden door de COTAN in 2012 beoordeeld als goed, de normen en begripkwaliteit als voldoende en de criteriumvaliditeit als onvoldoende, vanwege gebrek aan onderzoek (Egberink et al., 2009-2014).

Data-analyse

De data zijn ingevoerd en geanalyseerd met SPSS. In dit onderzoek zijn analyses uitgevoerd met vijandige kernovertuigingen, agressie en agressieve responseevaluatie. Deze variabelen zijn van (quasi-)interval meetniveau, waarmee middels regressieanalyses volgens de vier stappen van Baron en Kenny (1986) een mediatie-effect is onderzocht. Met de eerste stap werd de samenhang tussen vijandige kernovertuigingen en agressie onderzocht. Met de tweede stap werd de samenhang tussen vijandige kernovertuigingen en agressieve responseevaluatie vastgesteld. Met de derde stap werd de samenhang tussen agressieve responseevaluatie en agressie vastgesteld. Met de laatste stap werd het gehele onderzoeksmodel meegenomen, middels een hiërarchische regressieanalyse, om te testen of er sprake was van een mediërend effect van agressieve responseevaluatie op de samenhang tussen vijandige kernovertuigingen en agressie. Vervolgens werd door middel van een Sobeltest (Sobel, 1982) bekeken of de mediatie significant was. Tenslotte is gebruik gemaakt van t -toetsen voor onafhankelijke groepen om te toetsen of er een verschil bestond in vijandige kernovertuigingen, agressie en agressieve responseevaluatie tussen adolescenten met een gemiddeld IQ en een LVB. IQ was hierbij een dichotome variabele van interval meetniveau. Voor de analyses werd een alpha van .10 aangehouden. Dit vergrootte echter de kans dat de nulhypothese onterecht werd verworpen.

Resultaten

Stap 1: Vijandige kernovertuigingen en agressie

Uit de resultaten van de regressieanalyse bleek dat vijandige kernovertuigingen van de adolescent geen voorspeller zijn van de mate van agressie van adolescenten met een gemiddeld IQ, $t(6) = 1.66$, $p = .148$ (Tabel 3). Vijandige kernovertuigingen bleken wel een voorspeller van de mate van agressie van adolescenten met een LVB, $t(47) = 3.82$, $p < .001$ (Tabel 3).

Stap 2: Vijandige kernovertuigingen en agressieve responseevaluatie

Uit de resultaten van de regressieanalyse bleek dat vijandige kernovertuigingen van de adolescent significant samenhangen met de mate van agressieve responseevaluatie van adolescenten met een gemiddeld IQ, $t(6) = 2.39$, $p = .05$ (Tabel 2) en een LVB $t(47) = 2.62$, $p = .012$ (Tabel 2)

Tabel 2

Uitkomsten Regressieanalyse Vijandige Kernovertuigingen op Agressieve Responseevaluatie

	Gem. IQ	LVB
	Agr. Res.	Agr. Res.
Variabele	<i>B (SE)</i>	<i>B (SE)</i>
Vij. Kern	.50 (.21)**	.38 (.14)**

Noot. Gem. IQ.=Gemiddeld IQ (n=8); LVB=Licht Verstandelijke Beperking (n=49); Vij. Kern.=Vijandige Kernovertuigingen Adolescent; Agr. Res.=Agressieve Responseevaluatie Adolescent.

** $p \leq .05$.

Stap 3: Agressieve responseevaluatie en agressie

De resultaten van de regressieanalyse lieten zien dat de mate van agressieve responseevaluatie geen voorspeller is van de mate van agressie van adolescenten met een gemiddeld IQ, $t(6) = 1.20$, $p = .276$ (Tabel 3). De mate van agressieve responseevaluatie is een voorspeller van de mate van agressie van adolescenten met een LVB, $t(47) = 1.87$, $p = .067$ (Tabel 3).

Stap 4: Mediatieanalyse

Omdat geen significant verband werd gevonden tussen kernovertuigingen en agressie bij adolescenten met een gemiddeld IQ, kon voor deze groep geen mediatieanalyse worden uitgevoerd (Figuur 3). Bij adolescenten met een LVB lieten de resultaten zien dat de factor responseevaluatie geen significante toevoeging is op het verband tussen kernovertuigingen en agressie, $t(46) = 0.57$, $p = .457$ (Tabel 3). De resultaten van de Sobeltest toonden dan ook geen significante mediatie aan, $z = 0.72$, $p = .472$ (Figuur 4).

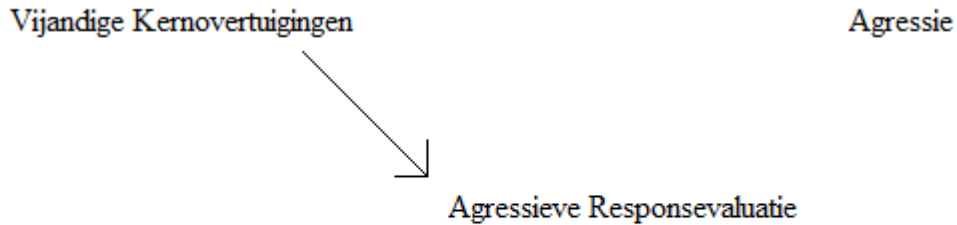
Tabel 3

Uitkomsten Regressieanalyses; Vijandige Kernovertuigingen en Agressieve Responseevaluatie als predictoren en Agressie als respons

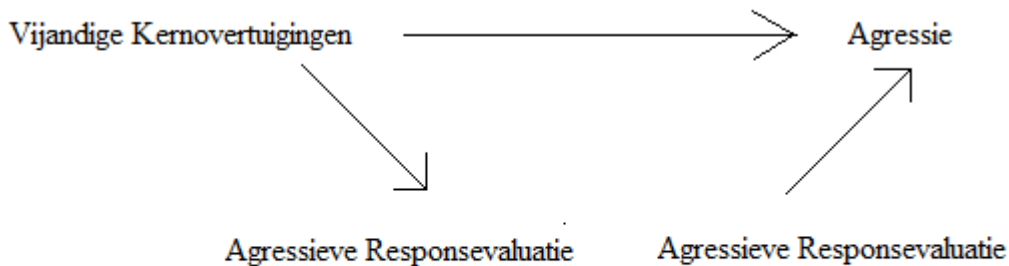
	Gem. IQ		LVB		
	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2	Model 3
Variabelen	<i>B (SE)</i>	<i>B (SE)</i>	<i>B (SE)</i>	<i>B (SE)</i>	<i>B (SE)</i>
Vij. Kern.	.96 (.58)		.89(.23)****		.82(.25)***
Agr. Res.		1.05 (.87)		.46(.24)**	.18 (.24)

Noot. Gem. IQ.=Gemiddeld IQ (n=8); LVB=Licht Verstandelijke Beperking (n=49); Vij. Kern.=Vijandige Kernovertuigingen Adolescent (n=57); Agr. Res.=Agressieve Responseevaluatie Adolescent (n=57).

** $p \leq .05$. *** $p \leq .01$. **** $p \leq .001$.

Figuur 3: Pijlschema resultaten bij adolescenten met een gemiddeld IQ

Figuur 4: Pijlschema resultaten bij adolescenten met een LVB

Verschillen tussen groepen

Uit de resultaten van de *t*-toetsen bleek geen significant verschil tussen adolescenten met en zonder een LVB voor vijandige kernovertuigingen $t(55) = .55, p = .292$ (eenzijdig), agressie, $t(55) = -.30, p = .385$ (eenzijdig) en agressieve responseevaluatie $t(55) = -.40, p = .344$ (eenzijdig; tabel 4).

Tabel 4

Uitkomsten Onafhankelijke T-Test; Verschil tussen gemiddeld IQ en een LVB op Vijandige Kernovertuigingen, Agressie en Agressieve Responseevaluatie

---

IQ	
Gem. IQ	LVB

Variabelen	<i>M</i>	<i>SD</i>	n	<i>M</i>	<i>SD</i>	n	90% CI
Vij. Kern.	31.00	7.69	8	29.39	7.68	49	[-3.29, 6.51]
Agr. Gedr.	19.13	13.11	8	20.69	14.05	49	[-10.46, 7,32]
Agr. Res.	26.00	5.50	8	27.20	8.10	49	[-6.19, 3.79]

Noot. Gem. IQ=Gemiddeld IQ; LVB=Licht Verstandelijke Beperking; Vij. Kern.=Vijandige Kernovertuigingen Adolescent (n=57); Agr. Gedr.=Agressie Adolescent (n=57); Agr. Res.=Agressieve Responseevaluatie Adolescent (n=57); CI=Confidence Interval.

Discussie en Conclusie

Het doel van dit onderzoek was om de relaties tussen kernovertuigingen, responseevaluatie en agressie bij adolescenten met en zonder een LVB te onderzoeken, omdat agressief gedrag op de korte en lange termijn negatieve gevolgen heeft op de sociale, emotionele en fysieke gezondheid van de dader en het slachtoffer (Craig & Harel, 2004)

In het huidige onderzoek is aangetoond dat een hogere mate van vijandige kernovertuigingen samenhangt met een hogere mate van agressie bij adolescenten met een LVB. Dit is in lijn met eerdere onderzoeksbevindingen (Slaby & Guerra, 1988; Werner & Nixon, 2005; Zelli et al., 1999). Bij de adolescenten met een gemiddeld IQ werd geen significant verband gevonden. Dit zou kunnen worden verklaard door het beperkt aantal respondenten, wat de betrouwbaarheid van de resultaten verkleinde en de kans op toevallige schommelingen vergrootte. Uit de resultaten is gebleken dat een hogere mate van vijandige kernovertuigingen samenhangt met een hogere mate van agressieve responseevaluatie voor beide groepen. Dit komt overeen met eerdere onderzoeksbevindingen waaruit bleek dat agressieve kernovertuigingen van adolescenten kunnen leiden tot een positieve evaluatie van agressieve responsen (Arsenio & Lemerise, 2004; Lochman & Wells, 2002; Van Nieuwenhuijzen et al., 2006). In tegenstelling tot de verwachtingen (Arsenio & Lemerise, 2004; Crick en Dodge 1994; Van Nieuwenhuijzen et al., 2006) bleek een hogere mate van agressieve responseevaluatie niet samen te hangen met een hogere mate van agressie bij adolescenten met een gemiddeld IQ. Deze samenhang werd wel gevonden bij adolescenten met een LVB. Een mogelijke verklaring voor deze resultaten zou kunnen zijn dat responseevaluatie wordt gemeten aan de hand van video's waarin oplossingen worden gepresenteerd voor een probleem. Adolescenten met een LVB hebben moeite met het bedenken van oplossingen voor een sociaal probleem (Van Nieuwenhuijzen et al., 2006). Een

alternatieve methode zou kunnen zijn om adolescenten zelf bedachte oplossingen te laten evalueren.

Op basis van eerder onderzoek werd een mediërende rol van agressieve responseevaluatie in de samenhang tussen vijandige kernovertuigingen en agressie verwacht bij adolescenten met een gemiddeld IQ, maar niet bij adolescenten met een LVB (Zelli et al., 1999; Van Nieuwenhuijzen et al., 2006). Dit zou kunnen worden verklaard door het kleine aantal respondenten in de groep met een gemiddeld IQ, wat de kans op toevallige schommelingen vergrootte.

Uit eerder onderzoek bleek dat agressie één van de meest voorkomende gedragingen is bij adolescenten met een LVB, die daarnaast meer vijandige kernovertuigingen hebben dan adolescenten zonder een LVB (Benson & Brooks, 2008; Gomez & Hazeldine, 1996; Leffert et al., 2000; Van Nieuwenhuijzen et al., 2006). In het huidige onderzoek werd echter geen significant verschil gevonden voor vijandige kernovertuigingen, agressie en agressieve responseevaluatie tussen adolescenten met en zonder een LVB. Dit tegengestelde resultaat kan mogelijk worden verklaard doordat er een verschil was in de grootte van beide groepen. Dit vergrootte de kans op toevallige resultaten.

In het huidige onderzoek zijn een aantal sterke factoren aan te wijzen. Zo kunnen de onderzoeksresultaten met voorzichtigheid worden gebruikt in bestaande interventies. Het belang van het trainen van sociale informatieverwerkingsvaardigheden in agressieregulatie trainingen (Fraser et al., 2005) zou bijvoorbeeld opnieuw kunnen worden afgewogen, aangezien responseevaluatie in het huidige onderzoek bij adolescenten met een gemiddeld IQ geen verklarende factor van agressie was. Daarnaast werden in dit onderzoek zowel adolescenten, als ouders en leerkrachten betrokken bij de meting van agressie, wat zorgde voor een betere inschatting van het probleemgedrag (Kroes, De Bruyn, & Veerman, 2006). Tenslotte heeft het huidige onderzoek bijgedragen aan de ontwikkeling van het nieuwe SIVT-instrument (Van Rest et al., 2015). Daarentegen was de verhouding tussen de groepen (gemiddeld IQ/LVB) een beperking van het onderzoek, waardoor er een grotere kans was op toevallige schommelingen. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek zou zijn om een aselechte steekproef te trekken van een grotere groep respondenten. Tot slot zouden de onderzoeksinstrumenten kunnen worden geoptimaliseerd. Over de psychometrische kenmerken van de SIVT waren nog geen gegevens bekend. Daarnaast werd IQ wegens tijdgebrek gemeten aan de hand van een verkorte test. In vervolgonderzoek zou als aanvulling op de gebruikte onderzoeksinstrumenten gebruik gemaakt kunnen worden van andere diagnostische middelen, zoals een interview of observatie (Kroes et al., 2006).

In het huidige onderzoek werd het verband tussen kernovertuigingen, responseevaluatie en agressie bij adolescenten met en zonder een LVB onderzocht. Bij adolescenten met een gemiddeld IQ bleken vijandige kernovertuigingen een voorspeller van een agressieve responseevaluatie. Bij adolescenten met een LVB bleken vijandige kernovertuigingen een voorspeller van agressie en een agressieve responseevaluatie. Daarnaast bleek voor deze groep een agressieve responseevaluatie een voorspeller van agressie. Responseevaluatie bleek bij beide groepen geen mediator in het verband tussen kernovertuigingen en agressie en er werd geen verschil gevonden in kernovertuigingen, responseevaluatie en agressie tussen adolescenten met en zonder een LVB. Vervolgonderzoek zou dieper in kunnen gaan op het verband tussen deze factoren, zodat die gebruikt kunnen worden in agressieregulatie trainingen.

Referenties

- Archer, J., & Coyne, S. M. (2005). An integrated review of indirect, relational, and social aggression. *Personality and Social Psychology Review, 9*, 212-230.
doi:10.1207/s15327957pspr0903_2
- Arsenio, W. F., & Lemerise, E. A. (2004). Aggression and moral development: Integrating social information processing and moral domain models. *Child Development, 75*, 987-1002. doi:10.1111/j.1467-8624.2004.00720.x
- Bailey, C. A., & Ostrov, J. M. (2008). Differentiating forms and functions of aggression in emerging adults: Associations with hostile attribution biases and normative beliefs. *Journal of Youth and Adolescence, 37*, 713-722. doi:10.1007/s10964-007-9211-5
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*, 1173-1182. doi:10.1037//0022-3514.51.6.1173
- Bartels, A. A. J. (2001). Behandeling van jeugdige delinquenten volgens het competentiemodel. *Kind en Adolescent, 22*, 139-148. doi:10.1007/BF03060818
- Benson, B. A., & Brooks, W. T. (2008). Aggressive challenging behavior and intellectual disability. *Current Opinion in Psychiatry, 21*, 454-458.
doi:10.1097/YCO.0b013e328306a090
- Craig, Q., & Harel, Y. (2004). Bullying, physical fighting, and victimization. In: C. Currie, C. Roberts, A. Morgan, R. Smith, W. Settertobulte, O. Samdal, & R. V. Barnekow (Eds.), *Young people's health in context: Health Behavior in School-Aged Children (HBSC) study: International report from the 2001/2002 survey* (pp. 133-144). Copenhagen: World Health Organization
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin, 115*, 74-101. doi:10.1037/0033-2909.115.1.74
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1996). Social information processing mechanisms in reactive and proactive aggression. *Child Development, 67*, 993-1002. doi:10.2307/1131875
- Davis-Kean, P. E., Huesmann, L. R., Jager, J., Collins, W. A., Bates, J. E., & Lansford, J. E. (2008). Changes in relation of self-efficacy beliefs and behaviors across development. *Child Development, 79*, 1257-1269. doi:10.1111/j.1467-8624.2008.01187.x

- Dekker, M. C., Koot, H. M., van der Ende, J., & Verhulst, F. C. (2002). Emotional and behavioral problems in children and adolescents with and without intellectual disability. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *43*, 1087-1098. doi:10.1111/1469-7610.00235
- Delfstra, G. (2011). Dynamische interpersoonlijke therapie (DIT). Een kortdurend psychoanalytisch alternatief voor de behandeling van angst en stemmingsklachten. *Tijdschrift voor Psychotherapie*, *37*, 259-274.
- Dodge, K. A. (2006). Translational science in action: Hostile attributional style and the development of aggressive behavior problems. *Development and Psychopathology*, *18*, 791-814. doi:10.1017/S0954579406060391
- Dodge, K. A., Laird, R., Lochman, J. E., Zelli, A., & Conduct Problems Prevention Research Group. (2002). Multidimensional latent-construct analysis of children's social information processing patterns: Correlations with aggressive behavior problems. *Psychological Assessment*, *14*, 60-73. doi:10.1037//1040-3590.14.1.60
- Donders, J. (2001). Using a short form of the WISC-III: Sinful or Smart? *Child Neuropsychology*, *7*, 99-103. doi:10.1076/chin.7.2.99.3126
- Egberink, I. J. L., Janssen, N. A. M., & Vermeulen, C. S. M. (23 april 2015). COTAN beoordeling 2012, Wechsler Adult Intelligence Scale-IV-NL. Bekeken via www.cotandocumentatie.nl
- Egberink, I. J. L., Janssen, N. A. M., & Vermeulen, C. S. M. (2015, April 23). COTAN beoordeling 2013, ASEBA vragenlijsten [COTAN review 2013, ASEBA questionnaires]. Retrieved from www.cotandocumentatie.nl
- Egberink, I. J. L., Janssen, N. A. M., & Vermeulen, C. S. M. (23 april 2015). COTAN beoordeling 2013, Wechsler Intelligence Scale for Children- III-NL. Bekeken via www.cotandocumentatie.nl
- Fraser, M. W., Galinsky, M. J., Smokowski, P. R., Day, S. H., Terzian, M. A., Rose, R. A., & Guo, S. (2005). Social information-processing skills training to promote social competence and prevent aggressive behavior in the third grade. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *73*, 1045-1055. doi:10.1037/0022-006X.73.6.1045
- Fergusson, C., Greenstein, D., McGuffin, P., & Soffer, S. (1999). Efficacy of the WISC-III short form for children diagnosed with conduct and oppositional defiant disorders.

- Archives of Clinical Neuropsychology*, 14, 6-8. doi:10.1093/arclin/14.1.6
- Gomez, R., & Hazeldine, P. (1996). Social information processing in mild mentally retarded children. *Research in Developmental Disabilities*, 17, 217-227. doi:10.1016/0891-4222(96)00005-4
- Hrabok, M., Brooks, B. L., Fay-McClymont, T. B., & Sherman, E. M. S. (2014). Wechsler Intelligence Scale for Children-Fourth Edition (WISC IV) short-form validity: A comparison study in pediatric epilepsy. *Child Neuropsychology*, 20, 49-59. doi:10.1080/09297049.2012.741225
- Huesmann, L. R., & Guerra, N. G. (1997). Children's normative beliefs about aggression and aggressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 408-419. doi:10.1037/0022-3514.72.2.408
- Kort, W., Schittekatte, M., Dekker, P. H., Verhaege, P., Compaan, E. L., Bosmans, M., & Vermeir, G. (2005). *WISC-III-NL Wechsler Intelligence Scale for Children. Derde Editie NL. Handleiding en Verantwoording*. Amsterdam: Harcourt Test Publishers/Nederlands Instituut voor Psychologen.
- Kroes, G., de Bruyn, E. E. J., & Veerman, J. W. (2006). Het informantenprobleem in de klinische psychodiagnostiek. In: L. Claes, P. Bijttebier, T. Vercruyse, L. Hamelinck, & E. de Bruyn (Red.), *Tot de puzzel past: Psychodiagnostiek in methodiek en praktijk* (pp. 244-270). Leuven: Acco
- Leffert, J. S., Siperstein, G. N., & Millikan, E. (2000). Understanding social adaptation in children with mental retardation: A social-cognitive perspective. *Exceptional Children*, 66, 530 – 545. doi:10.1177/001440290006600406
- Lochman, J. E., & Wells, K. C. (2002). Contextual social-cognitive mediators and child outcome: A test of the theoretical model in the Coping Power program. *Development and Psychopathology*, 14, 945-967. doi:10.1017/S0954579402004157
- Luteijn, F., van Dijk, H., & Barelds, D. P. H. (2005). *NPV-J Junior Nederlandse Persoonlijkheidsvragenlijst: Herziene Handleiding 2005*. Amsterdam: Harcourt Test Publishers
- Porton, E. (2010). *Sociale informatieverwerking bij kinderen met een lichte verstandelijke beperking (LVB) en gedragsproblemen* (masterthesis). Faculty of Social and Behavioral Sciences, Utrecht University, Utrecht.

- Shaffer, D. (2009). Aggression and antisocial conduct. In: D. Shaffer, *Social and Personality Development, Sixth Edition* (pp. 284-322). USA: Wadsworth
- Slaby, R. G., & Guerra, N. G. (1988). Cognitive mediators of aggression in adolescent offenders: 1. Assessment. *Developmental Psychology*, 24, 580-588.
doi:10.1037/0012-1649.24.4.580
- Sukhodolsky, D. G., & Ruchkin, V. V. (2004). Association of normative beliefs and anger with aggression and antisocial behaviour in Russian male juvenile offenders and high school students. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32, 225-236.
doi:10.1023/B:JACP.0000019773.86910.fe
- Ramirez, J. M., & Andreu, J. M. (2006). Aggression, and some related psychological constructs (anger, hostility, and impulsivity). Some comments from a research project. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 30, 276-291.
doi:10.1016/j.neubiorev.2005.04.015
- Sattler, J. M. (2001). *Assessment of children: Cognitive applications* (4th ed.). La Mesa, CA: Author
- Silverstein, A. B. (1970). Reappraisal of the validity of WAIS, WISC, and WPPSI short forms. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 34, 12-14.
doi:10.1037/h0028680
- Sobel, M. E. (1982). Asymptotic confidence intervals for indirect effects in structural equation models. *Sociological Methodology*, 13, 290-312. doi:10.2307/270723
- Tellegen, A., & Briggs, P. F. (1967). Old wine in new skins: Grouping Wechsler subtests into new scales. *Journal of Consulting Psychology*, 31, 499-506. doi:10.1037/h0024963
- Valois, R. F., MacDonald, J. M., Bretous, L., Fischer, M. A., & Wanzer Drane, J. (2002). Risk factors and behaviors associated with adolescent violence and aggression. *American Journal of Health Behavior*, 26, 454-464. doi:10.5993/AJHB.26.6.6
- Van Es, P. B. (2011). *Gedragsproblemen: Het overschreeuwen van onzekerheid? Sociale informatieverwerking als mediator in de relatie tussen zelfwaardering en agressie bij jongeren met een licht verstandelijke beperking* (masterthesis). Faculty of Social and Behavioral Sciences, Utrecht University, Utrecht.
- Van Nieuwenhuijzen, M., Orobio de Castro, B., van der Valk, I., Wijnroks, L., Vermeer, A., & Matthys, W. (2006). Do social information processing models explain aggressive

- behaviour by children with mild intellectual disabilities in residential care? *Journal of Intellectual Disability research*, 50, 801-812. doi:10.1111/j.1365-2788.2005.00773.x
- Van Rest, M. M., van Nieuwenhuijzen, M., Vriens, A., Schuengel, C., & Matthys, W. (2015). Development of the Social Information Processing Test: A computer-based diagnostic instrument for children and adolescents with externalizing behavior problems and mild to borderling intellectual disability, *in preparation for submission*.
- Verhulst, F. C., van der Ende, J., & Koot, H. M. (1996). *Handleiding voor de CBCL/4-18*. Rotterdam: Sophia Kinderziekenhuis, Erasmus MC.
- Verhulst, F. C., van der Ende, J., & Koot, H. M. (1997). *Handleiding voor de Teacher's Report Form (TRF)*. Rotterdam: Afdeling Kinder- en Jeugdpsychiatrie, Sophia Kinderziekenhuis, Erasmus MC.
- Verhulst, F. C., van der Ende, J., & Koot, H. M. (1997). *Handleiding voor de Youth Self Report (YSR)*. Rotterdam: Sophia Kinderziekenhuis, Erasmus MC.
- Wechsler, D. (2012). *Wechsler Adult Intelligence Scale- Fourth Edition- Nederlandse bewerking. Technische Handleiding*. Amsterdam: Pearson Assessment and Information BV.
- Werner, N. E., & Nixon, C. L. (2005). Normative beliefs and relational aggression: An investigation of the cognitive bases of adolescent aggressive behavior. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 229-243. doi:10.1007/s10964-005-4306-3
- Zelli, A., Dodge, K. A., Lochman, J. E., & Laird, R. D. (1999). The distinction between beliefs legitimizing aggression and deviant processing of social cues: Testing measurement validity and the hypothesis that biased processing mediates the effects of beliefs on aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 150-166. doi:10.1037/0022-3514.77.1.150